

Veren monet tehtävät

Riitta Lassila

Hyytymissairauksien professori

Studia generalia

16.10.2024

Jyväskylän yliopisto

LUENNON SISÄLTÖ

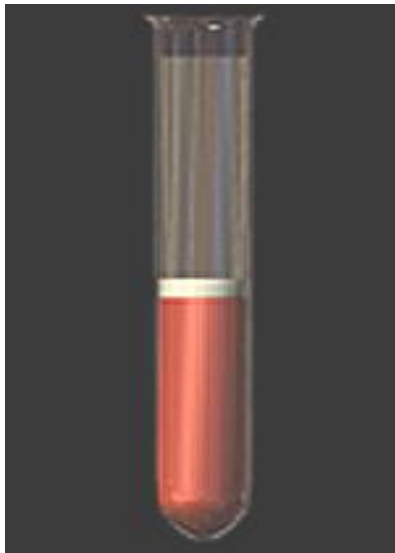
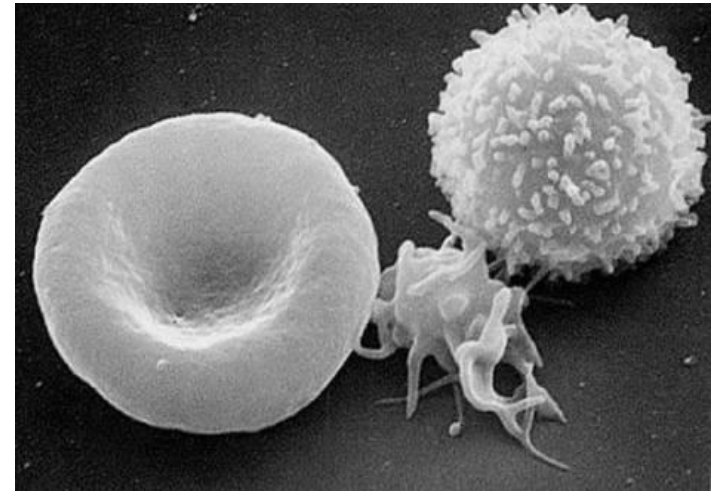
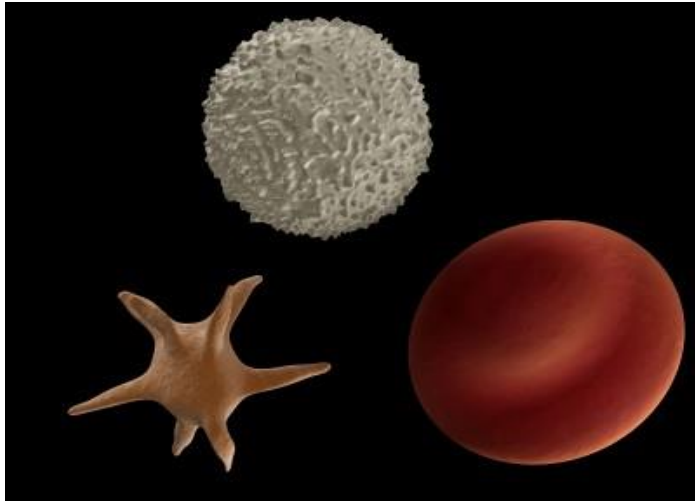
- **Verisolut**

- Verenkierto, happi ja punasolut
- Puolustus, immunologia ja leukosyytit
- Hyytyminen, verenvuoto/verisuonitukos ja trombosyytit eli verihiutaleet
- Verenluovutuksen merkitys

- Muutama esim. sairauksista

- **Hyytymishäiriöt** ja tulevaisuus

Veri on elintärkeä neste

Punasolut, valkosolut ja verihiutaleet

3900-5700 x 10⁶/ml, 3.4-8.3 x 10⁶/ml, 150-360 x 10⁶/ml

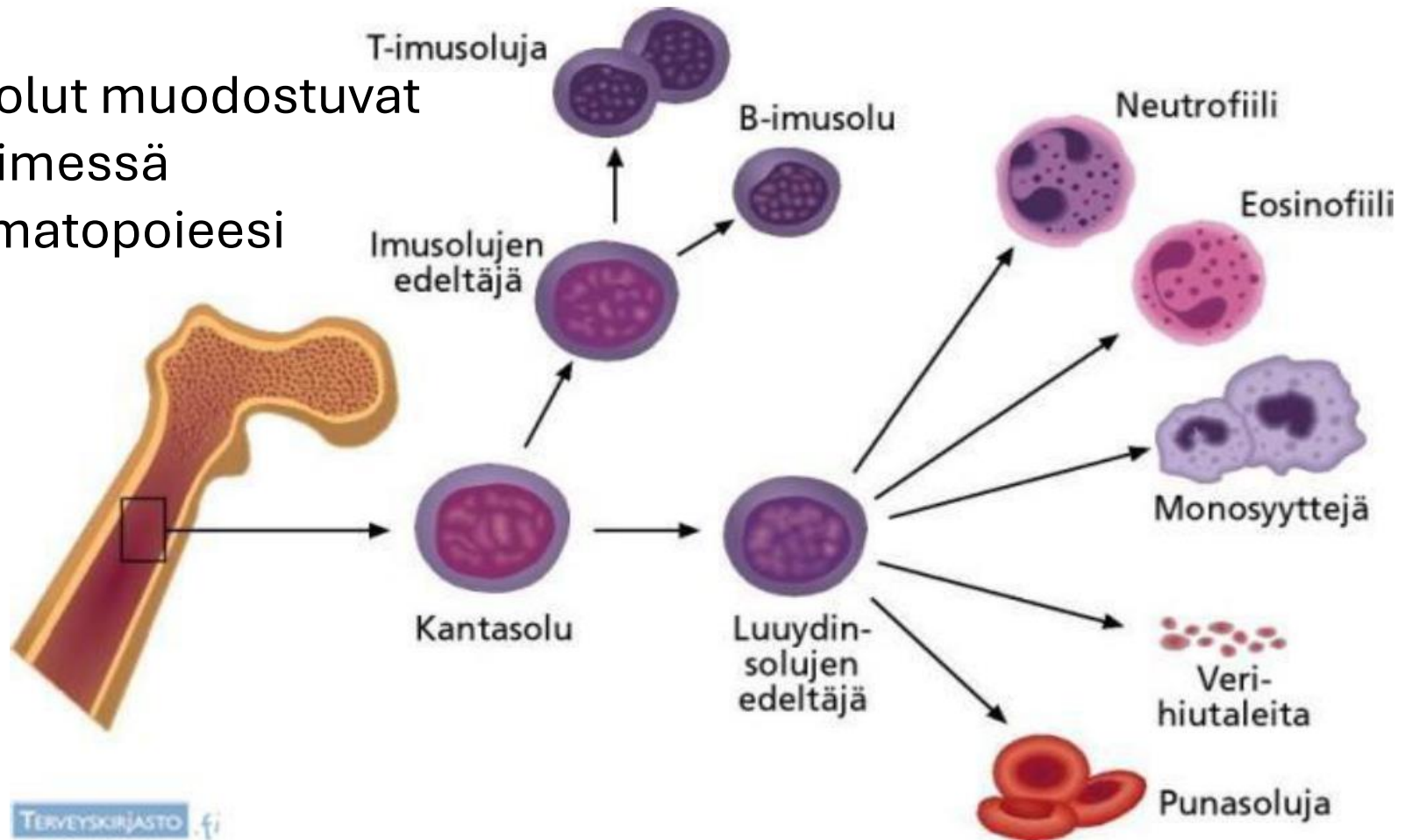
Plasma

- Albumiini
- Lipidit, hormonit
- **Hyytymisjärjestelmä**
- Komplementtijärjestelmä...

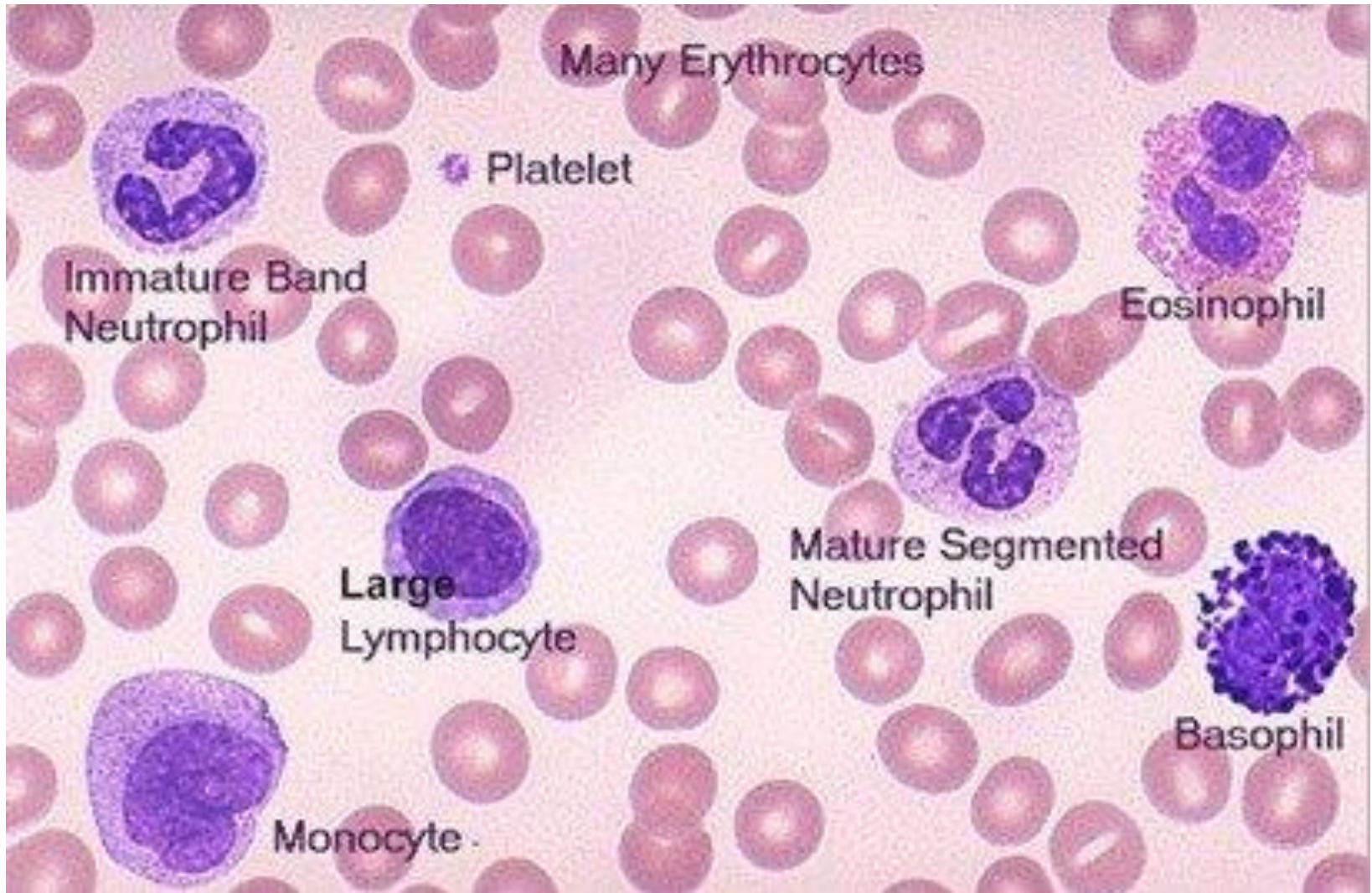
Verisolujen muodostus luuytimessä

Hematopoieesi

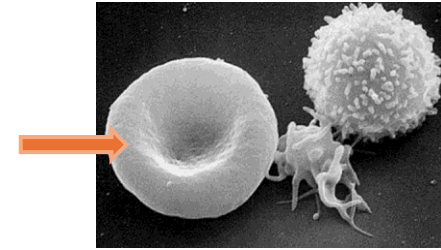
Verisolut muodostuvat
luuytimessä
= Hematopoieesi

Veren sivelyvalmiste mikroskoopissa

Punasolut

Hapen kuljetus kaikkialle elimistöön
keuhkokapillaarien kautta

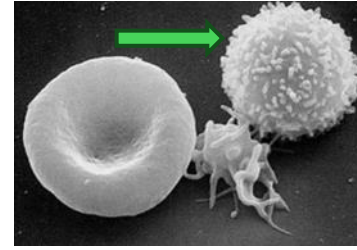
Osallistuvat veren reologiaan =
“veri on vettä sakeampaa”

Tukevat veren hyytymistä

Anemiat

- Punasolujen tuotantovika, laadullinen ongelma tai liiallinen eliminaatio
- Raudanpuuteanemia yleisin
- Naisilla kuukautisiin, raskauteen ja synnytyksiin liittyen pulmallinen
- Iän myötä munuaistoiminta heikkenee ja erytropoietiini eli EPOhormoni voi alentua
- Taustalla jatkuva pieni verenvuoto mahdollinen
- Syy on selvitettävä, anemia on haitallinen hyytymisen estohoitojen yhteydessä

Leukosyytit eli valkosolut

Ovat elimistön puolustussoluja ja siivoojasoluja

Huolehtivat tulehdusreaktioista, eristäen bakteereja ja vääranlaisia soluja

Huolehtivat immuunijärjestelmän muistista

Vialliset leukosyytit eli valkosolut

- Luuydinsolujen perimässä poikkeavuus (mutaatio) tai lukuisia eri poikkeavuuksia
- Valkosolut eivät kypsy normaalisti, tuloksena keskentekoisia ja viallisia soluja
- Valkosolumäärien säätely ei toimi, usein suuria solumääriä
- Useimmiten leukemian aiheuttajaa ei tiedetä
- Edeltävä muun taudin solunsalpaajahoito voi aiheuttaa leukemian

Leukemiat

- **Akuutit leukemiat:** leukemiasolut hyvin epäkypsiä

myeloinen (viallinen solulinja: granulocytyt
eli jyväisvalkosolut)

lymfaattinen (viallinen solulinja: lymfosyytit
eli immuunijärjestelmän valkosolut)

- **Krooniset leukemiat:** leukemiasolut kypsempiä, muistuttavat normaaleja soluja

myeloinen

lymfaattinen

Leukemiasolut

- toimivat huonosti
- häiritsevät normaalien verisolujen tuotantoa
- kertyvät väärin paikkoihin
- aiheuttavat aineenvaihdunnan, puolustuksen ja hyytymisen häiriöitä

tyypillisimpiä ovat:

- infektiot
- verenvuodot

Leukemian taudinkuva

- **Akuuteissa** leukemioissa ärhäkkä, yleensä tauti diagnosoidaan epätyypillisten oireiden selvittelyssä
väsymys, luustokivut, verenvuodot erityisesti limakalvoilta, yleisvoimien huononeminen ja tulehdustaipumus
- Yleinen hoitoon hakeutumisen syy on kuumeinen tulehdustauti
- **Kroonisissa** leukemioissa tyypillisesti taudinkuva on rauhallisempi, toisinaan leukemia todetaan sattumalöydöksenä

Leukemian hoito

- Akuuttia leukemiaa ja kroonista myelooista leukemiaa on hoidettava, kun tauti todetaan
- Krooninen lymfaattinen leukemia voi olla hyvin rauhallinen tauti, ja sitä voidaan usein vain seurata ja hoitaa vasta jos ongelmia kehittyy

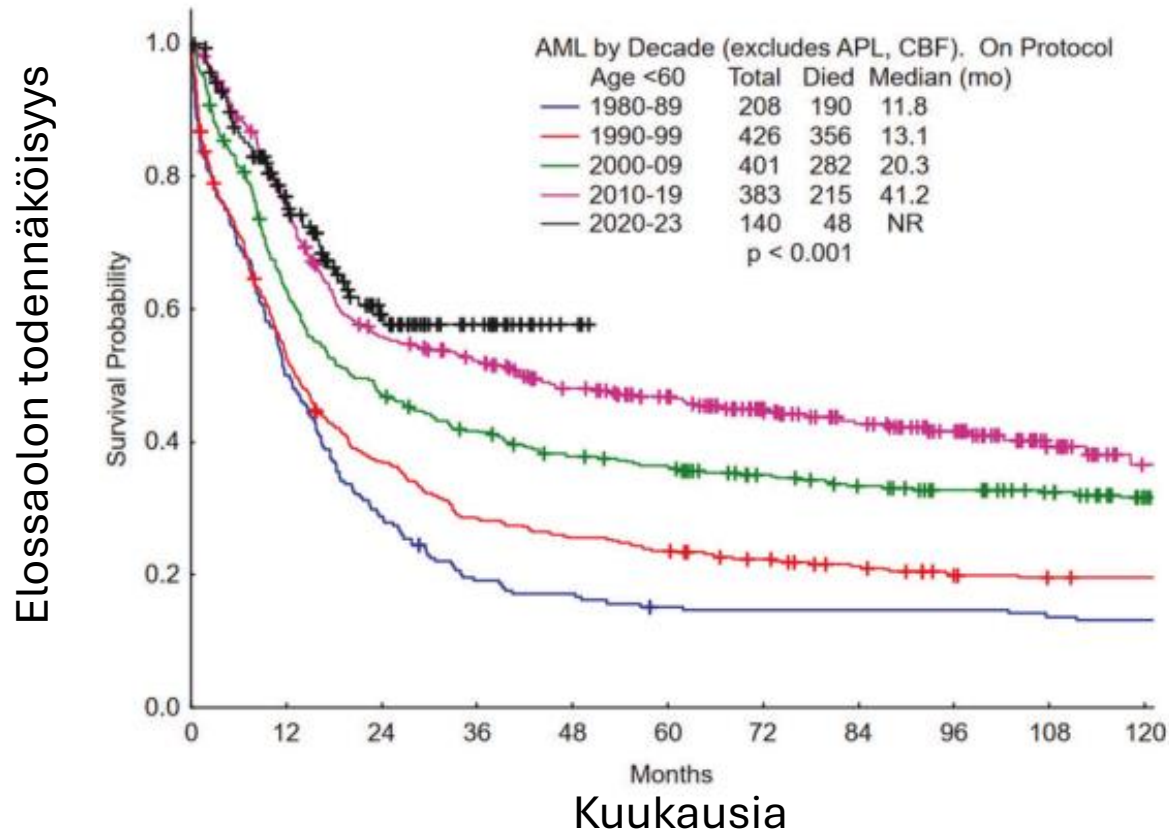
Leukemian hoito

- Perustuu useimmiten yksilöityyn solunsalpaajiin (sytostaatteihin, kemoterapiaan)
- Tukihoitoina tarvitaan punasolu- ja trombosyyttisiirtoja
- Tutkimuksen avulla on saatu kehitetyksi yksilöllisiä, kunkin potilaan leukemiasolun spesifiseen geeni- tai muuhun poikkeavuuteen kohdentuvia täsmähoitoja
- Joissakin tapauksissa hoitotuloksia voidaan parantaa kantasolusiirrolla

Leukemian hoitotuloksia

- Lasten akuuteista leukemioista paranee valtaosa
- Työikäisten akuuteista leukemioista paranee yli puolet, ikäihmisten akuutin leukemian hoitotulokset ovat huonommat
- Krooniset leukemiat saadaan harvoin täysin parannetuiksi, mutta niiden kanssa voi hyvällä hoidolla elää normaalin ja hyvänlaatuisen elämän

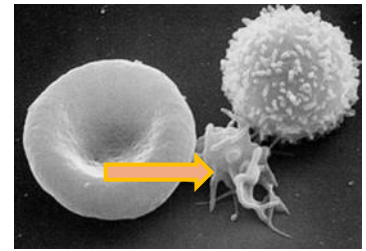
Akuutin myeloisen leukemian (AML) hoitotulosten kehitys

Kantarjian H ym. Current status and research directions in AML.
Blood Cancer Journal, 2024;14:163

Trombosyytit

Vastaavat veren
hyytymisen
paikantamisesta

Huolehtivat
verisuonten
hyvinvoinnista

Osallistuvat
haavan
paranemiseen

Verenluovutus ja verensiirto pelastavat elämää

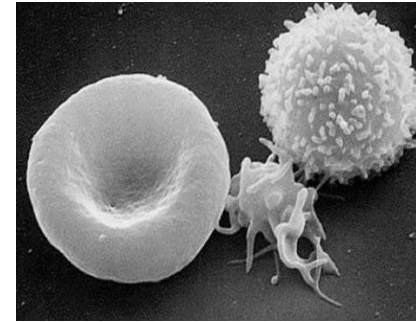
Veri, verisuoni ja verenvirtaus

Suonen supistuvuus

Eteisvärinä

Virtausolosuhteet

Veri

Punasolut

Trombosyytit

Leukosyytit

Suonen seinämä

Plasma - hyytymistekijät

Tulehdus, syöpäsolut Fibrinolyysin säätely

Verisuonikirurgia

Toimenpideradiologia

Virchowin triadi v. 1856

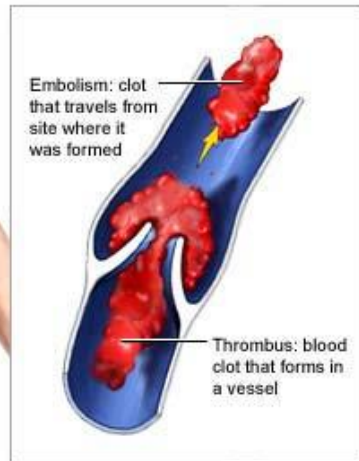
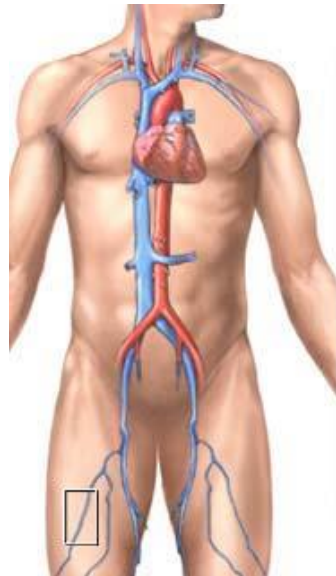
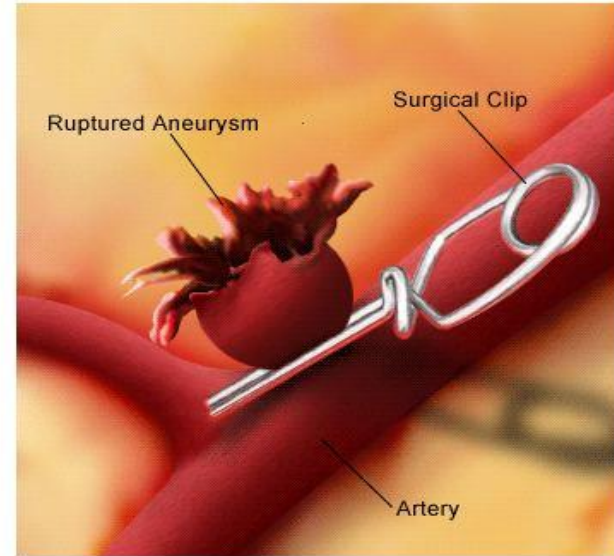
Vein sceleton of hydrangea ies, hortensia, Wikipedia

Verenkierto

Verenkierto

vuoto

tukos

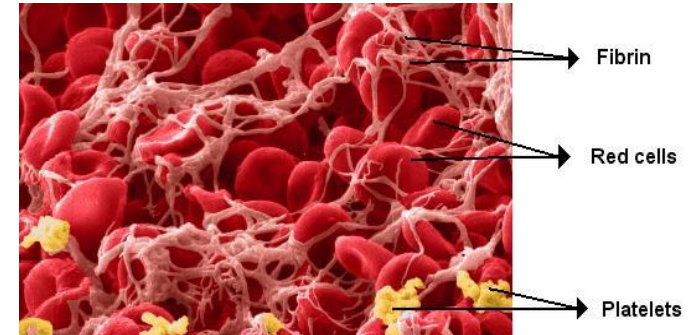
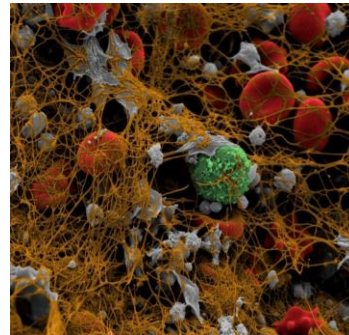
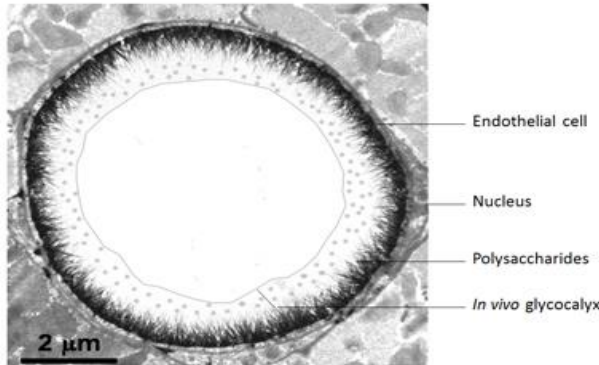

Milloin ja miksi veri hyytyy?

- Oikealla hetkellä oikeassa paikassa
- Kun verisuoni tai kudος vaurioituu, veren hyytyminen pysäyttää verenvuodon ja käynnistää paranemisen haava-alueella
- Hyytyminen on osa elimistön puolustusreaktioita ja edistää tulehdussolujen fysiologista toimintaa

Veren hyytyminen

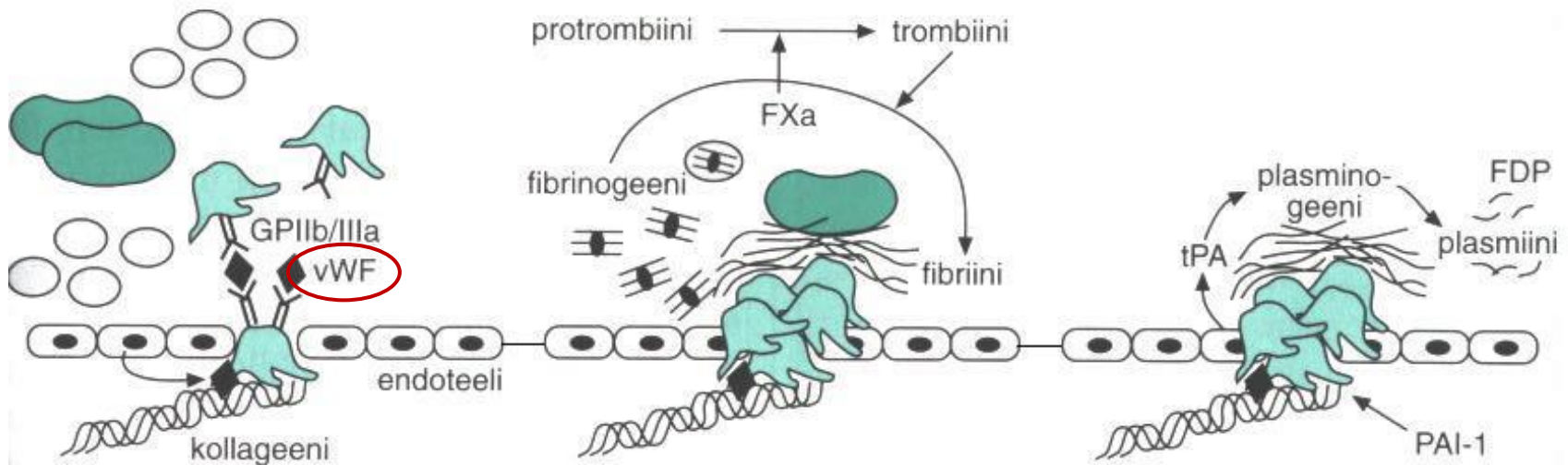
– verisolujen ja plasman yhteispeliä

verihytaleet ja suonenseinämä
adheesio ja aggregaatio

veren hyytyminen
fibrinogeenistä fibriiniksi

fibrinolyysi
tPA vastaan PAI-1

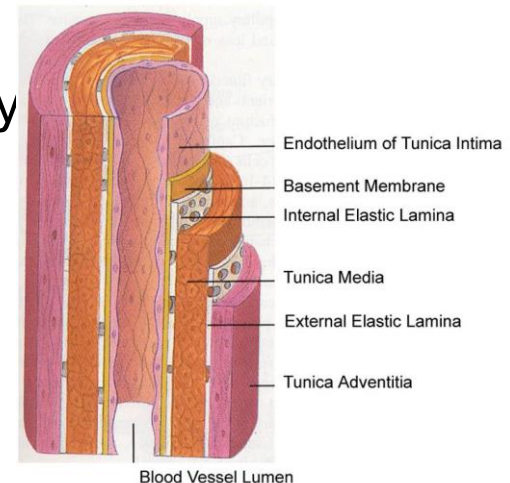

Hyytymisen voima

Prof. Yale Nemerson (1931-2009), "Dr Clot", The New York Times 7/1987

- “The body is armed with a system that could clot you head to toe in 1½ minutes. Maximally stimulated, you could clot entirely in 20 seconds.
- Yet that does not happen. You must be able to form a clot but then to quickly shut down the system so as not to solidify the whole body.”
- Kaikki elimistön kudostekijä (TF) - > kaikki 4-5 l hy
  - Verisuoniston keskikerros - sileät lihassolut
  - Verisuoniston ulkokerros - adventitia
  - Aivokudos

Hyytymisjärjestelmän hyväksikäyttöä

Vihreä mamba – Verihiutale-estäjä - GPIIb/IIIa

Puutiainen – Tick anticoagulant peptide – FXai

lilimato, *Hirudo medicinalis* – antikoagulantti hirudiini

Vampyyrilepakko, *Desmodus rotundus* - fibrinolyytti desmoteplaasi

Verenvuoto

- Yleisimpiä aiheuttajia ovat
  - Perussairaudet: verenpainetauti, munuaisten ja maksan vajaatoiminta, anemia ja verihiutaleiden toimintavaiat...
  - Lääkkeet: veren hyytymisen estäjät, tulehduskipulääkkeet, masennuslääkkeet...
  - Suuret vammat -> massiivit verensiirrot...

Perinnöllinen vuototaipumus

- Yleisin von Willebrandin tauti (VWD): vaikeusaste 1 < 2 < 3
  - Suomessa n. 2500 potilasta, vaikeita n. 100 (2) ja 30 (3)
  - Vuoto-ongelmia erityisesti naisilla, ja GI-alueella
  - Vaikea tauti ja akuutti tila vaativat VWF korvaushoitoa
- Hemofilia: HA FVIII vaje 1:10 000 ja HB FIX vaje 1:50 000
  - Suomessa n. 400 potilasta, vaikeusasteet lievä, keskivaikea, vaikea
  - Vaikeassa taudissa FVIII/IX korvaushoito tai HA:ssa uusi bispesifi vasta-aine emisitsumabi
  - Hemofilian kantajanaisilla 5-kertainen ICH insidenssi

Von Willebrandin tekijä

Erik A. von Willebrand, synt. Vaasa

1899 Väitös: Veren muutokset verenkaskun jälkeen

1900 fysiatrian ja sisätautien erikoislääkäri

1908 Diakonissalaitoksen ylilääkäri sairaala ja laboratorio, Helsinki

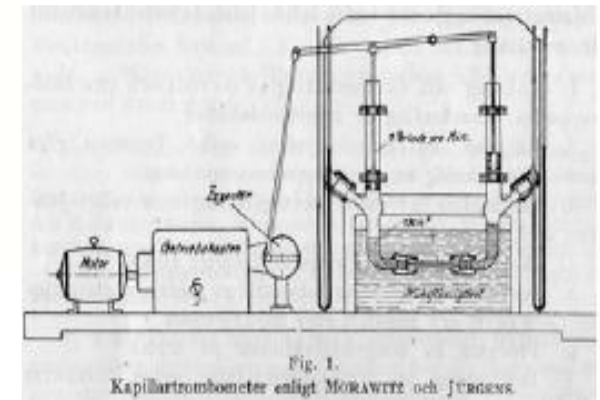
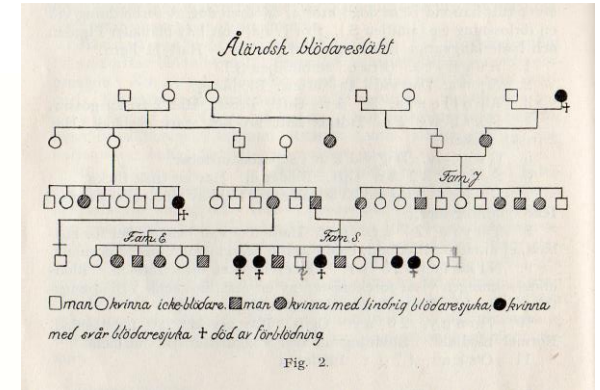
Kuvasi tappavan vuoto-taudin Föglön saarella Ahvenmaalla. 5-v Hjördis indeksitapaus, hän kuoli kuukautisvuotoon 14-v, monta varhaista kuolemaa suvussa

Tarkka vuototaudin syyn kuvaus!

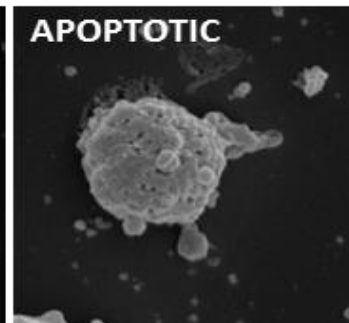
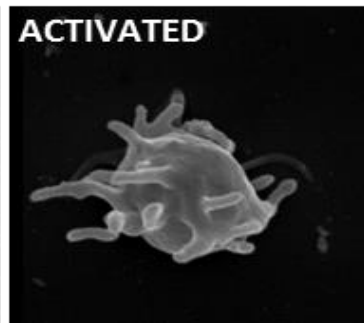
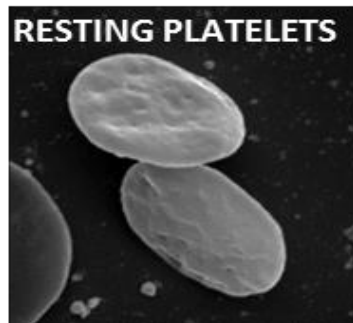
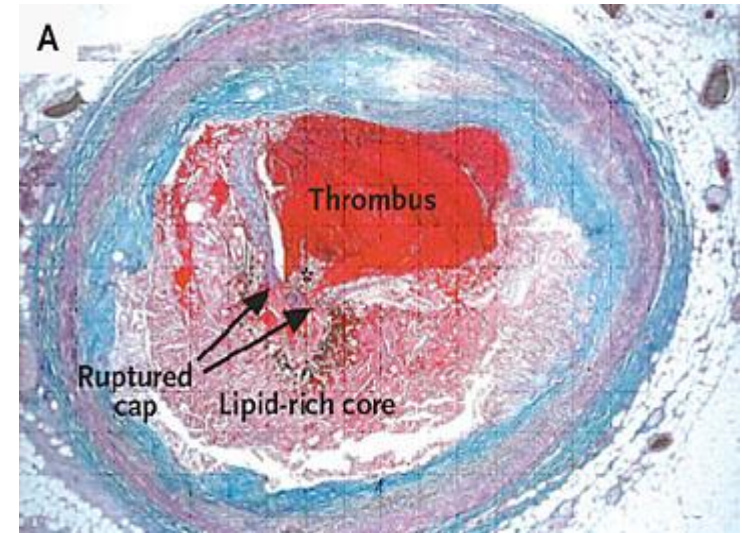
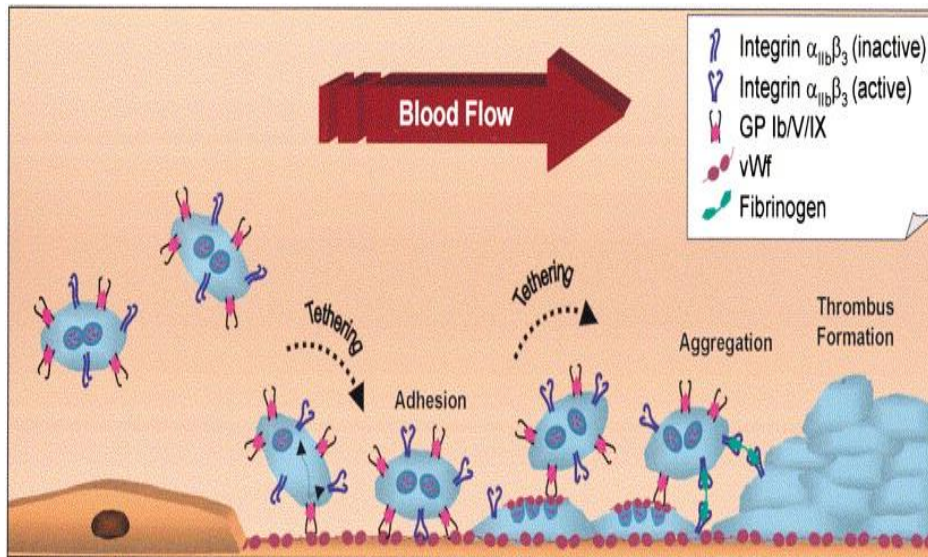
Prof. I-M Nilsson ja M Blombäck nimesivät VW-tekijän 1950-luvulla

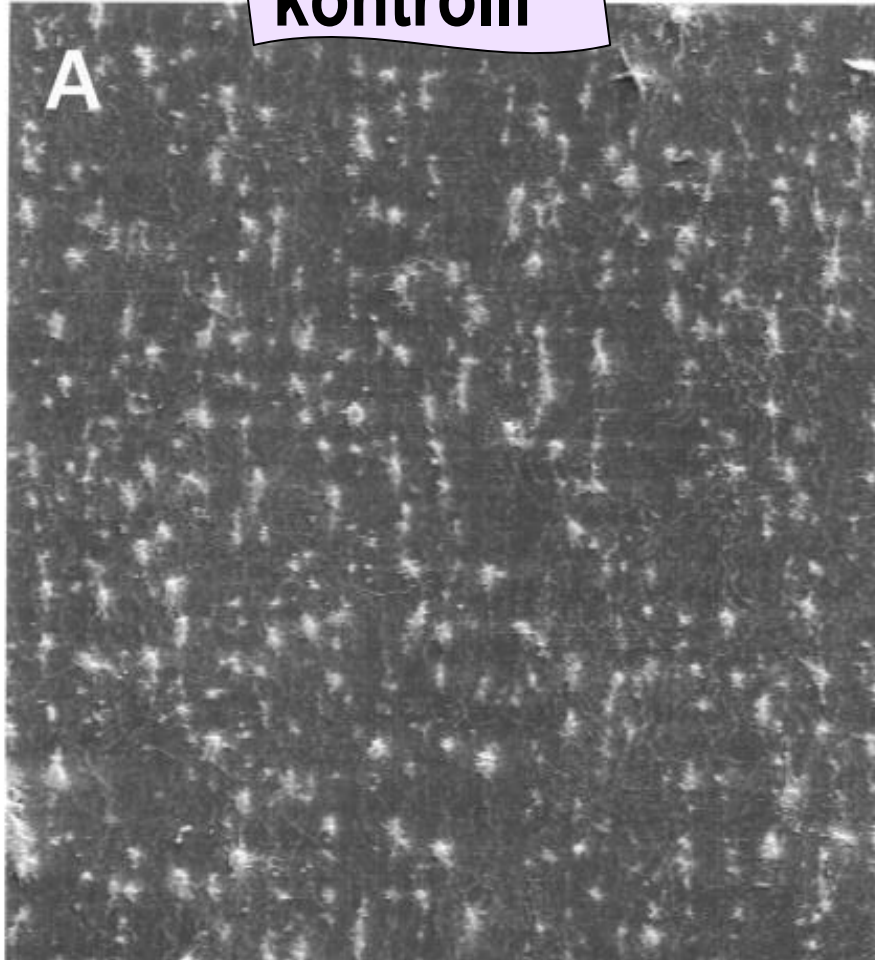
Erik A. von Willebrand (1870-1949)

Verisuonitukos johtuu tromboosista

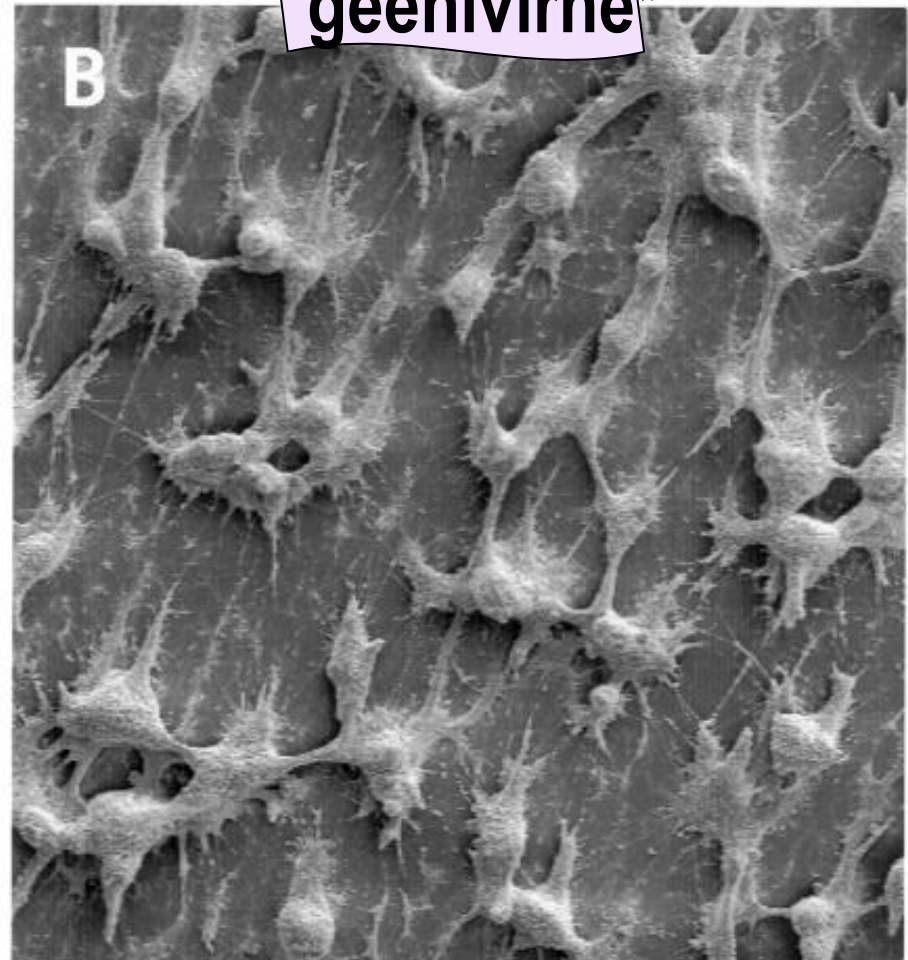
kontrolli

$7.2 \cdot 10^6$ ^3H -5HT positive plt/cm²

200 μm

geenivirhe*

$11.0 \cdot 10^6$ ^3H -5HT positive plt/cm²

200 μm

Pyyhkäiselektronimikroskopiaa vaikeassa perinnöllisessä tukostaipumuksessa

WORLD THROMBOSIS DAY
13 OCTOBER

1 in 4

PEOPLE WORLDWIDE

---

are dying from conditions
caused by thrombosis.

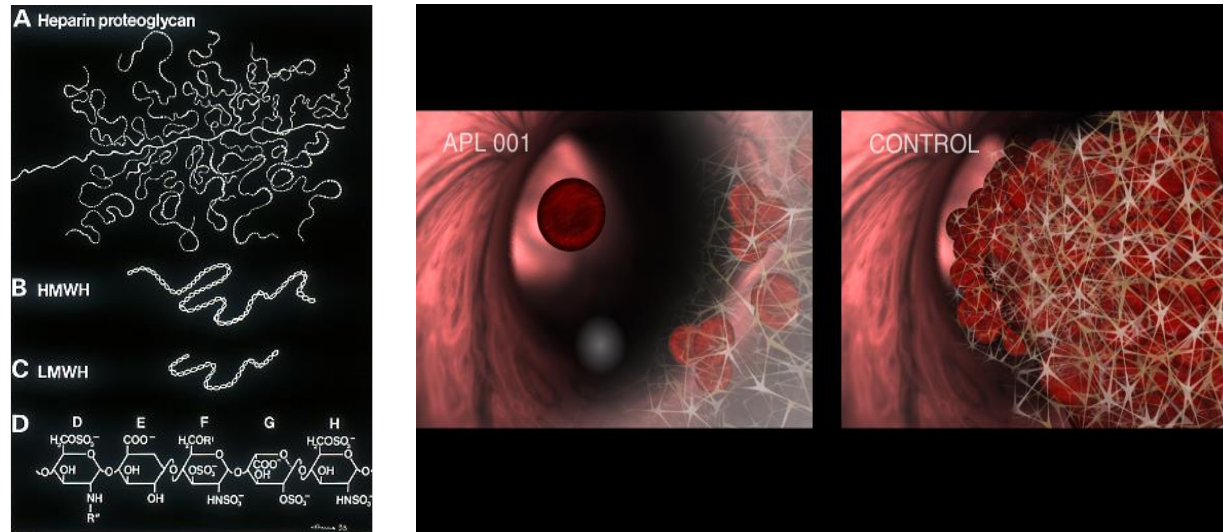
worldthrombosisday.org

Paikallinen hyytymisen estäjä tavoitteena

- Nykyiset hyytymistä estävät lääkkeet ovat systeemisiä, ja aiheuttavat haittanaan verenvuotoja
- **Teho**: toimii vain siellä missä hyytymishäiriö sijaitsee, joten oikea pitoisuus voidaan kohdentaa tarkoituksenmukaisesti
- **Turvallisuus**: mahdollisuus välttää tarpeetonta hyytymisen estoa muualla elimistössä

Paikallisen hyytymisestääjän kehitystyö

Syöttösoluhepariinia jäljittelevät molekyylit

- toimivat paikallisesti
- estävät, verihiutaleita, hyytymistä ja tulehdusta
- sallivat kuitenkin hemostaasin ja haavan paranemisen
- lääkekehitystyö on edennyt kliinisiin tutkimuksiin

www.aplagon.com

Veren hyytyminen ja syöpä

- Syöpä voi ilmetä spontaanin verenvuodon tai verisuonitukoksen kautta
- Syöpäkudos aktivoi hyytymistä ja syövän leviäminen liittyy hyytymismekanismiin
- Veren hyytymisen esto voi hidastaa syöpätaudin etenemistä – aspiriini ja hepariinit
- Tutkimustyö on aktiivista: julkaisumäärät
  - cancer and thrombosis
    - 1.10.2023: 17713
    - 1.10.2024: 32545

Hyytymishäiriöiden tulevaisuus

- Veren hyytyminen osallistuu monien sairauksien syntyyn ja komplikaatioihin (esim. koronainfektio)
- Hyytymishäiriöt koskettavat monia lääketieteen erikoisaloja ja vaativat saumatonta yhteistyötä
- Hyytymismekanismien tutkimus, metodien ja hoidon kehittäminen ovat tärkeitä
- Hyytymishäiriöiden tutkimus tulehduksen ja syöpätautien yhteydessä johtaa uusiin diagnostisiin ja hoidollisiin ratkaisuihin

KORONAVIRUKSEN ENSIAALLOT V. 2020-21

VARHAINEN KORONADIAGNOOSI
JA PIENIMOLEKYYLINEN HEPARIINI –
TAUDIN ENNUSTE PARANI

Taustaa

- COVID-19 ja verisuonitukokset:
  - Suomessa 2 ensijaksoa ja koronavirusmuunnosta huhti-elokuussa 2020 ja joulukuussa 2020-21
  - Koronavirus tulehdutti verisuonen ja suonessa veri hyytyi -> elimistössä happivajetta ja elinvaurioita
  - **Koronataudin ja tukosalttiuden riskit ovat samanlaisia, sopien samoihin tautimekanismeihin**
- Hepariinihoito estää hyytymistä ja hillitsee tulehdusta ja sillä on myös virusten estovaikutuksia
- HUS aloitti avohoidossa LMWH tukosestohoidon suuren tukosriskin potilailla, annostelu painon mukainen

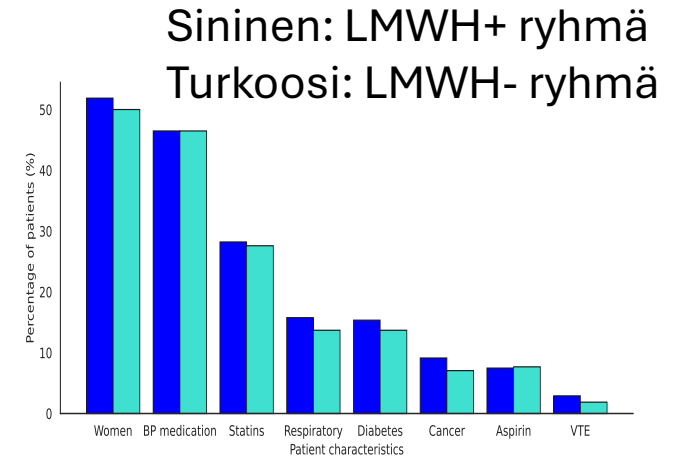
LMWH = low molecular weight heparin,
Pienimolekyylinen hepariini

Tavoitteet

- Avohoidossa aloitettiin LMWH tukosestolääkitys suuren riskin potilailla toiveena koronakompliaatioiden hallinta
- Hypoteesina oli, mitä varhaisempi hoidon aloitus oli sitä vähemmän koronatulehdus eteni
- Tämä hoitomuoto jouduttiin aloittamaan vailla näyttöjä, paitsi aiemmin hyvin tunnetut edut esim. keuhkokuume- ja muilla vuodepotilailla

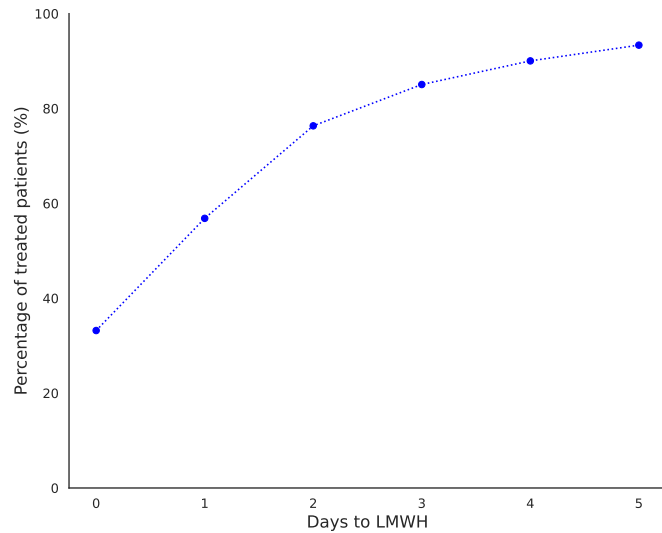
Sairaalahoitoon joutuneiden 1198 potilaan tutkimusasetelma perustui riskitekijöihin

- LMWH + ryhmälle 1:2 yksilöitiin kontrolliryhmä LMWH -, jossa verisuonitukosten riskitekijät samat
- Ryhmät vertailukelpoisia:
  - sukupuolen
  - iän
  - lääkehoidon
  - perussairauden suhteen (aiempi tukos, diabetes, syöpä tai veritauti, vaikea tulehdustauti suolistossa, keuhkoissa ja sydän/verisuonisairaus)

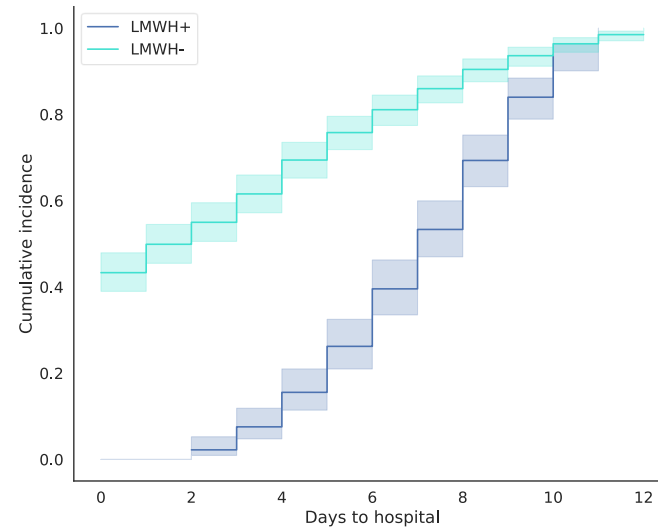
Ryhmien kesken muuttujissa ei eroja

Koronadiagnoosin ja LMWH hoidon välinen aika, 1.9 (± 3.0) päivää

~80% (n = 241) potilaista sai tukoksen estohoitoa ≤ 2 päivää diagnoosista

Sairaalahoitoon joutuminen koronadiagnoosista, päiviä

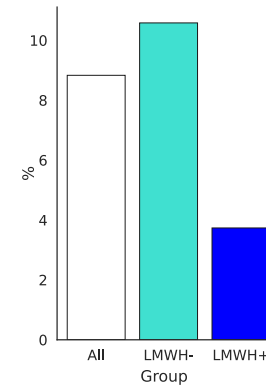
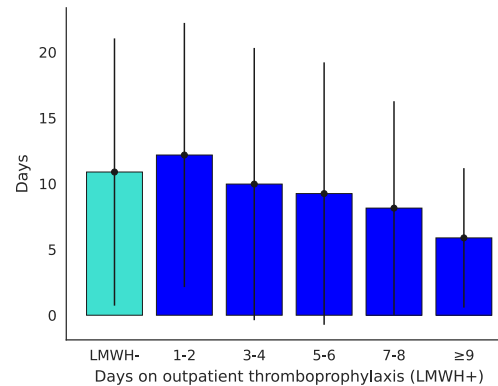
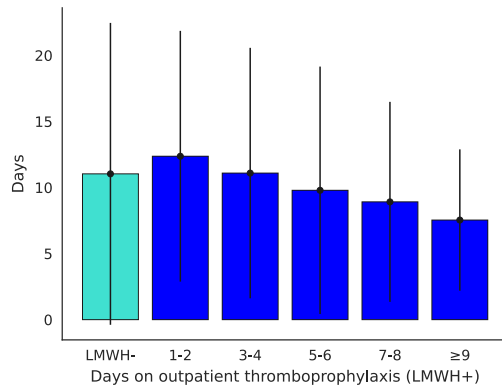

LMWH = low molecular weight heparin
LMWH + jo avohoidossa
LMWH - vasta sairaalassa

Tilastollisesti merkittävät tulokset

(A) Sairaalahoitopäivät (B) Hengitystuen tarve päivinä (C) 30-päivän kuolleisuus

LMWH hoidon pitempi kesto -> lyhyempi sairaalahoitajakso

-> hengitystuen lyhyempi kesto

Kuolleisuus väheni 70%

- vähemmän tehohoidon tarvetta (22% LMWH+) (30% LMWH)
- laskimotukoksia kaikilla 5.2%, 4.6% LMWH +, 5.6% LMWH -
- Vuotokomplikaatioita ei esiintynyt

Yhteenveto

- Osoitimme LMWH hoidon varhaisen aloituksen edut:
  - Mitä aiemmin koronataudin diagnoosista hoito aloitettiin sitä paremmin potilaat selvisivät
  - Kuolleisuus väheni 70%
- Tukosriskien tunnistaminen ja varhainen hoito (2 pv diagnoosista) olivat tutkimuksemme erityispiirteitä
- Nykyhoitosuosituksot perustuvat aiempiin tutkimusasetelmiin eivätkä erityisesti suosita tätä hoitoa,
  - ehdotamme hoitosuositusten uutta arviota
  - merkittäviä verenvuotohaittoja ei kummassakaan tutkimuskohortissa ilmennyt
- *Kokemusta mahdollisia tulevia pandemioita varten*

Kiitokset

HUS ydintiimi

- Markku Mäkijärvi
- Eeva Ruotsalainen
- Mia Wallin
- Hilikka Kivelä
- Kerstin Carlsson
- Jari Petäjä
- Eero Hirvensalo
- Riitta Lassila

HUS-piirin kuntien terveydenhuolto

- Timo Carpen
- Nora Grotenfelt
- Kirsi Valtonen
- Topi Turunen
- Aydin Tekay
- Jarja Ijäs
- Laura Juvonen
- Pia Kurimo
- Markku Kuisma
- Kirsi Laasila

VERITAUTIEN TUTKIMUSSÄÄTIÖ

Veritautien Tutkimussäätiön missio on tukea hematologista tutkimusta mm. myöntämällä henkilökohtaisia apurahoja ja tukemalla osallistumista kansainvälisiin kokouksiin tutkimustuloste esittämiseksi sekä järjestää korkealuokkaisia koulutustilaisuuksia.